

капіталу у банківську систему; ефективно діюча нормативно-правова база територіальної організації банківської системи.

Література

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Доступний з http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2011.pdf.

2. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

К.е.н. Андреева Г.І.

Державний вищий навчальний заклад

*«Українська академія банківської справи Національного Банку України»,
м. Суми*

РОЛЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА РИНКУ ПОХІДНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Постановка проблеми. Вітчизняний фінансовий ринок у межах світової економіки є ринком що розвивається. Він більш схильний до змін у ринковій кон'юктурі порівняно з розвинутими ринками, які вже тривалий час використовують можливості ринку похідних цінних паперів – невід'ємного елемента сучасної ринкової економіки. Функціонування банківської системи, яка відповідає міжнародним уявленням про сучасний банківський бізнес, неможливо без чіткого визначення ролі комерційних банків на ринку похідних цінних паперів. Розповсюдження похідних цінних паперів вплинуло на принципи здійснення банківського бізнесу. Діяльність банку, як фінансового посередника, що забезпечує оптимальний розподіл грошових коштів в економіці й приймає ризики, притаманні класичним банківським операціям, з появою ефективного механізму управління фінансовими ризиками набуває нового сенсу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретичних основ функціонування строкового ринку присвячені праці Дж. М. Кейнса, Дж. Р. Хикса де вперше в економічній науці був запропонований облік фактору часу в господарських відносинах. Л.Галиц, Дж. Ф. Маршалл і В.К.Бансал розглядають похідні фінансові інструменти з позиції фінансового інжиніринга. Розвитку світового і російського строкового ринку присвячені праці А.Б.Фельдмана, Я.М. Міркіна, Б.Б. Рубцова, Л.Н. Буреніна. В Україні дослідженням фінансових ринків та розробкою необхідних заходів щодо становлення ринку деривативів займаються О. Береславська, І. Бланк, О. Кузьмін, Т. Лемішевська, Б. Луців, О.

Мозговий, Л. Примостка, О. Сохацька. Разом з тим, на наш погляд, неповною мірою досліджені та узагальнені тенденції розвитку світового ринку похідних цінних паперів. Відзначаючи безсумнівну цінність й значимість проведених наукових досліджень, слід відмітити, що роль комерційних банків та їх діяльність на ринку похідних цінних паперів вимагають додаткового дослідження у зв'язку з розвитком нових сегментів ринку, їх інтеграції на певних рівнях, трансформації структури ринку під впливом сучасних технологій, розширенням спектру інструментів і учасників торгів, зростанням конкуренції між торговельними системами.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ролі комерційних банків на ринку похідних цінних паперів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною умовою розвитку економіки та підтримки стійких темпів її зростання є наявність привабливого інвестиційного клімату, який дозволяє отримати достатність ресурсів для інвестування. Інвестиційний клімат залежить від багатьох факторів, у тому числі й соціально-економічних аспектів конкретної країни, світових фінансових процесів, що відбуваються. В наш час Україна не є достатньо привабливою країною для іноземних інвестицій. На нашу думку, підвищувати привабливість країни можливо, перш за все, інфраструктурними проектами та вкладеннями у соціальну сферу. Ці проекти потребують залучення значних фінансових ресурсів на довгостроковій основі. Проте, поточна ситуація не дозволяє в достатній мірі акумулювати грошові кошти фізичних і юридичних осіб з метою інвестування. Наслідком чого є дефіцит довгострокових ресурсів, а також висока вартість їх залучення. Як було зазначено, банківська система є посередником на ринку фінансових ресурсів. Банки функціонують на основі акумулювання вільних фінансових ресурсів економічних агентів та їх перерозподілу серед тих, хто їх потребує. Отже, банківська система є практично єдиним джерелом довгострокових ресурсів. Проте можливості банків обмежені регулятивними нормами та обґрунтовані економічною величиною ризиків що приймаються, однак потреба економіки в ресурсах постійно зростає [3]. Важливим результатом структурних перетворень, що проводяться в країні, стало суттєве зростання інтересу господарюючих суб'єктів до ринку похідних цінних паперів. Учасники економічних відносин почали усвідомлювати важливість механізму хеджування як засобу управління ризиком, а деякі з них почали використовувати похідні фінансові інструменти для захисту своїх інвестицій від можливих втрат [4].

В цій ситуації, з метою зниження економічних ризиків і вивільнення ресурсів, стає необхідним здійснення операцій ринку похідних цінних паперів. Ринок похідних цінних паперів дозволяє не тільки отримувати додатковий прибуток, здійснюючи власні спекулятивні та арбітражні операції, але й надає можливість управляти ризиками. Розвиток ринку похідних цінних паперів в цілому допоможе нівелювати ризики притаманні банківській системі.

Вітчизняна банківська система характеризується наявністю короткострокової клієнтської пасивної бази (до року). При цьому на кредитному ринку переважно користуються попитом ресурси понад одного року. Отже, банки змушені приймати на себе ризик ліквідності та невідповідності за терміновістю між активами й пасивами балансу. Така особливість дозволяє банкам заробляти додатковий прибуток за часів стабільного функціонування фінансового ринку. Проте, останнім часом ризики невідповідності за терміновістю між активами й пасивами балансу тільки посилилися. В зв'язку з великим попитом на короткострокову ліквідність, короткострокові ставки за депозитами знаходяться на достатньо високому рівні. Тому вкладники обирають короткострокові депозити як найбільш привабливі. Банки змушені приймати на себе ризик ліквідності, при цьому доходність даної стратегії знижується при практично незмінних конкурентних ставках на кредитному ринку.

На відміну від іноземних банків, вітчизняні банки можуть лише акумулювати кредитні ризики позичальників і не можуть ефективно передавати їх третім особам. Одним з можливих способів підвищення використання ресурсів може стати механізм сек'юритизації, який отримав великого розповсюдження у США. Сек'юритизацію іноді плутають з операціями на вторинному ринку. Сек'юритизація та діяльність на вторинному ринку трохи відрізняються за своєю природою, але, в кінцевому випадку, приводять до однакових результатів. Операція на вторинному ринку зумовлює, що кредитор, який видав кредит, продає право вимоги за кредитом іншій організації, яка хоче мати його в своєму кредитному портфелі, тобто кредит переходить з балансу одного кредитора на баланс іншої організації. Первинний кредитор може продовжувати обслуговувати кредит, або передати його обслуговування новому кредитору. В цьому випадку кредит походить на похідні цінні папери, оскільки утримувач даного інструменту може продати його третій особі. Результатом операцій є мобілізація ресурсів, але, у разі з операцією на вторинному ринку, мобілізація здійснювалась за рахунок продажу права вимоги за кредитом, а при сек'юритизації – за рахунок випуску похідних цінних паперів на базі кредитів, які залишаються на балансі банку. Суттєвою відмінністю є те, що коли продається вимога за кредитом, як правило, має місце одинична угода, в той час як сек'юритизація передбачає не одиничну угоду, а постійний процес трансформації кредитів в похідні цінні папери – кредитні деривативи та їх продаж на строковому ринку [5].

Банківський бізнес традиційно визначається одним з найбільш ризикованим в спектрі економічної діяльності. Проте, визнання факту існування ризиків недостатньо для того, щоб управляти ними. Існують три різних, але взаємопов'язаних способи управління фінансовими ризиками. Перший спосіб пов'язаний з купівлею страхівки (insurance). Однак страхування дієво лише при управлінні певними видами фінансових ризиків, наприклад, кредитними. Другий спосіб – управління активами і пасивами (asset/liability management). Цей спосіб полягає в ретельному збалансуванні активів і зобов'язань, щоб виключи-

ти зміни чистої вартості і використовується при управлінні процентними та валютними ризиками. В багатьох випадках використання методу управління активами і пасивами для управління ризиками може привести до того, що приваблива інвестиційна або фінансова можливість буде упущена. Крім того, стратегії управління активами і пасивами вимагають для своєї реалізації деякого часу. Останній спосіб, який може використовуватися сам по собі або в поєднанні з першими двома, є хеджування (hedging). Хедж це позиція, яку використовують, як тимчасову зміну майбутньої позиції за іншим активом (зобов'язанням), або для рівноваги ризику, пов'язаного з існуючою позицією за активом (зобов'язанням) доки ця позиція не буде ліквідована. Інакше кажучи, хеджування полягає в використанні позиції, що компенсує ризик. Більшість хеджувань здійснюється інструментами забалансового характеру. Серед відомих похідних фінансових інструментів, які найчастіше використовуються як інструменти хеджування, виділяють: ф'ючерси, форварди, опціони і свопи. Отже, стратегія хеджування це мистецтво управління ціновими ризиками за рахунок компенсуючої позиції за похідними інструментами [6].

Як уже зазначалося, банківська система являється посередником на фінансовому ринку та пов'язана з діяльністю банків як фінансових посередників (макроекономічний рівень прояву банківської діяльності), так і підприємницьких структур (мікроекономічний рівень) одночасно. Укладання строкових угод комерційними банками з промисловими підприємствами та організаціями дало б змогу здійснювати перерозподіл фінансового ризику між банківським і реальними секторами економіки. В результаті була б реалізована найважливіша функція ринку похідних цінних паперів — функція ризик-менеджменту. В зв'язку з цим, саме банкам необхідно донести до виробників можливості ринку похідних цінних паперів. Банки, як основний інститут фінансової системи, повинні сприяти його розвитку, оскільки саме з їх боку ринок похідних цінних паперів має бути найбільш запитаним. Банк може здійснювати операції з метою управління власними ризиками, або виступати як провайдер для підприємств реального сектору. Можливість отримання додаткового доходу в умовах низької маржі від операційної діяльності також залучає банки на ринок похідних цінних паперів. Використання спекулятивних стратегій, або гра на відхилення від паритетних співвідношень, тобто укладання арбітражних угод, підвищують ліквідність та ефективність суміжних ринків. Проте, здійснення спекулятивних операцій підвищує системні ризики економіки та може привести до підвищеної чутливості до зовнішніх факторів.

Висновки з проведеного дослідження. В умовах інтеграції України в світове банківське співтовариство адекватне використання похідних фінансових інструментів, що забезпечують перерозподіл фінансових потоків та управління кредитним ризиком, стає об'єктивною неминучістю й необхідністю банківської діяльності. Комерційні банки спроможні зробити значний вплив на розвиток ринку похідних цінних паперів в Україні: формувати пропозиції щодо нових

продуктів фінансового інжинірингу, здійснювати власні операції. У цьому зв'язку державне регулювання банківської діяльності на ринку похідних цінних паперів повинно бути спрямоване на розвиток ринку строкових угод сегментів банківських продуктів, які являють собою договірні механізми розподілу ризиків, наприклад, кредитного і процентного.

Література

1. Маршалл Дж.Ф., Бансал В.К. Финансовая инженерия: Полное руководство по финансовым нововведениям: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М.,-1998.-784 с.
2. Андреева Г.І. Деякі аспекти діяльності комерційних банків на строковому ринку/ Г.І. Андреева // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 травня 2011 р.) у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. –Т.2. – С.10–12.
3. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : Підручник /Л.О.Примостка Л.О.. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
4. Андреева Г.І. Історичні аспекти строкового ринку (ринку похідних цінних паперів) і його роль в економіці країни / Г.І.Андреева // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. Т. 29.– Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – С.21-32.
5. Андреева Г. І. Сучасні інструменти рефінансування довгострокових іпотечних кредитів / Г. І. Андреева // Вчені записки /Ун-т економіки і права «Крок»; Відп. Ред. М.Є. Шумило.-К. 1997. – Вип.14. – 2005. -222 с.: (сер.»Економіка»).С.40-48.
6. Андреева Г. І., Пожар О. М. Сучасні інструменти і технології управління процентними ризиками іпотечного кредитування / Г. І. Андреева, О. М.Пожар // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – №1(20). – С.60-67.
7. Проект Закону України «Про похідні (деривативи)» [Електронний ресурс]: проект закону України від 11.05.2010 реєстраційний № 6376.– Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
8. Галанов В.А. Производные инструменты срочного рынка: фьючерсы, опционы, свопы / В.А.Галанов. – М.: Финансы и статистика, 2002. – С. 119.– 464 с.